

בעניין יציאה מא"י לחו"ל

א.

מקור האיסור

הנה הרמב"ם בפ"ה ממלכים ה"ט וכן שא"ר [וכמו שנביא לקמן] פסקו שאין יוצאין מא"י לחו"ל. והכס"מ והרדב"ז שם כתבו שהמקור לזה הוא מע"ז י"ג ע"א גבי כהן, שאסור לו לצאת לחו"ל אלא לישא אשה וללמוד תורה, עי"ש. וק"ק דאפשר שרק בכהן הדין כן, משום טומאת ארץ העמים, ולא לישראל.

אולם נראה שהמקור הוא מדברי הגמ' בכתובות קי"א ע"א גבי ההוא דנפלה ליה יבמה וכו' אחיך נשא גויה ומת וכו', ומבואר שאסור לצאת מא"י אף לצורך מצות יבום. ובהמשך שם [ופסקו הרמב"ם שם, בסוף הפרק] אמר שמואל כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות. ומבואר שיש איסור לצאת מא"י לבבל. ובגיטין ע"ו ע"ב כי הווי מיפטרי רבנן מהדדי, בעכו הווי מיפטרי, משום שאסור לצאת מא"י לחו"ל, עי"ש. ובקידושין ל"א ע"ב בעובדא דרב אסי שאל את ר' יוחנן מהו לצאת מא"י לחו"ל א"ל אסור, עי"ש. ומכל הני מבואר להדיא שיש איסור לצאת מא"י לחו"ל [ועי' במהרי"ט בקידושין שם שרצה לפרש שמפני שרב אסי היה כהן אמר לו שאסור לצאת, וכבר ייתא דע"ז י"ג, אולם משא"ר שם וכן מפשטות הגמ' לא נראה כן אלא דין כללי אמר לו]. ובב"ב צ"א ע"א ת"ר אין יוצאין מא"י לחו"ל אא"כ עמדו סאתים בסלע וכו' עי"ש.

ב.

טעם האיסור

הרשב"ם בב"ב שם כתב: "אין יוצאין שמפקיע עצמו מן המצוות" ע"כ. והכוונה היא למצוות התלויות בארץ - עי' בעינים למשפט בקדושין ל"א ע"ב [אולם מש"כ

שלפ"ז בזמנינו, שהחובה של מצוות התלויות בארץ הוא רק מדרבנן, אין איסור - אינו נראה, דהא בזמן האמוראים ג"כ היה רק מדרבנן ואעפ"כ הדין שאסור לצאת וכנ"ל].

אולם, מפשטות דברי הגמ' בכתובות וכן מדברי הרמב"ם בפ"ה ממלכים לא נראה כך, אלא שהאיסור הוא משום קדושתה של א"י, שהדבר דומה כמי שאין לו אלוה וכו', עי"ש.

והרמב"ן בהוספות לספר המצוות לרמב"ם (עשה ד') [ובפירוש החומש בפרשת מסעי ל"ג נ"ג] האריך שיש מ"ע לשבת בא"י וכו' וסיים וז"ל: "ואומר אני כי המצוה שחכמים מפליגים בה והוא דירת א"י עד שאמרו כל היוצא ממנו ודר בחו"ל יהא בעיניך כעובד ע"ז וכו' וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה הכל הוא ממ"ע שנצטוינו לרשת הארץ לשבת בה א"כ היא מ"ע לדורות מתחייב כל אחד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה" ע"כ, עי"ש.

ג.

יוצא ע"ד לחזור

הנה מדברי הרמב"ם מבואר שאף ע"ד לחזור אסור לצאת, דהא כתב שלישיא אשה וללמוד תורה יוצא 'וחזור לארץ', ומבואר שלדבר הרשות אסור אפילו ע"ד לחזור לארץ. וכ"כ תוס' בע"ז י"ג ע"א (ד"ה ללמוד תורה) עפ"י הגמ' בכתובות גבי יבמה שאסור לו לצאת לחו"ל, דשם היה ע"ד לישאר לעולם, ומה שהתירו בע"ז י"ג זה ע"ד לחזור, ומבואר כנ"ל, שלדבר הרשות אסור אפילו ע"ד לחזור.

והנה המהרי"ט בחידושו לכתובות שם הביא את דברי התוס' בע"ז הנ"ל, וכתב: "וקשה דמאי איריא ללמוד תורה ולישא אשה - אפילו לדברי הרשות ולסחורה מותר. ונראה דהכא מיירי בשהיה לו אשה ומשום מצות ייבום לא התירו להשתקע בחו"ל דאפשר בחליצה שתבא כאן אצלו ובכה"ג לא אמרינן מצות ייבום קודמת למצות חליצה ואחיו היה יכול לישא בא"י ע"כ. וכ"כ עוד בקידושין ל"א ע"ב, וז"ל: "תימה דמה איסור לצאת לקראת אמו אפילו לקראת אחרים כיון שאינו יוצא להשתקע, דאע"ג דאמרינן בשלהי כתובות אסור לצאת מא"י אפילו לבבל

זהו לדור אבל לסחורה או לעסק שיש לו פשיטא דמותר, וכן הא דאמרינן בס"פ מי שאחזו כי הוו מיפטרי וכו' מחמירין על עצמן היו לצאת ללא דבר, תדע דהיכי נפקו הנך דאזלי אינהו ללוותן אטו הני רבנן והני לאו רבנן וכו" עי"ש.

והנה לא זכר מדברי הרמב"ם הנ"ל, שמתבאר בהם להדיא שאסור אף ע"ד לחזור, וגם הוא עצמו כתב כן בשם תוס', אלא שחלק עליהם. אולם אנו אין לנו אלא דברי הראשונים. ומה שכתב בדברי הגמ' בגיטין שהחמירו על עצמם - קשה, דבגמ' הלשון 'שאסור לצאת מא"י לחו"ל' ומשמע שגם עליהם יש איסור, ולא שהאיסור הוא לעלמא והם רק החמירו על עצמם.

ומה שכתב תדע וכו' - הנה הריטב"א שם כתב וז"ל: "פי' דרבנן דא"י מלווין לחבריהם בני מדינת הים שבאו ללמוד בא"י ולהם היה מותר לשוב לבתייהם אבל בני א"י היה אסור להם לצאת מהארץ לחו"ל ולפיכך לא היו מלווין אותם אלא עד עכו" ע"כ. ומבואר להדיא דלא כראיית המהרי"ט, וגם לא כדבריו שהוא רק חומרא, אלא מעיקר הדין כן, ואף שהוא ע"ד לחזור ס"ל שאסור, וגם מבואר שאף שהוא דבר מצוה של לוייה אסור.

וכ"כ היד רמה בקידושין ל"א ע"ב וז"ל: "ושמעין מינה דאסור לצאת מחו"ל לא"י אפילו ע"מ לחזור" ע"כ. וא"כ פשיטא דנקטינן כראשונים הנ"ל, וכן מתבאר מדברי הרדב"ז והכס"מ על הרמב"ם שם, ודלא כמהרי"ט.

ד.

יציאה לדבר מצוה

הנה בגמ' בע"ז י"ג מבואר גבי כהן שמותר לו לצאת לישא אשה וללמוד תורה. והתוס' שם כתבו שרק לדברים אלו ולא לשאר מצוה, ובשם השאלות כתבו שלכל מצוה ואפילו לישא אשה קאמר וכ"ש שאר מצוות. ונבאר הדברים:

הנה תוס' [והמקור הוא דברי ר"י, וכדלהלן] ס"ל בודאות דלא כשאלות ואף להלכה דעתם כן, ואף לר' יוסי שם, דס"ל שאף אם מוצא רב יכול לצאת לחו"ל. והדברים מבוארים יותר בתוס' ר' אלהנן שם וז"ל: "ללמוד תורה ולישא אשה

אומר רבי דדוקא הני וכו' 'ולא' כפירוש השאלתות" וכו' עי"ש, וכ"ה בתוס' שאנץ שם וז"ל: "בשאלתות פירש דנקט הני דקילי וכ"ש שאר מצות. ואין משמע כן במגילה גבי מוכרין ס"ת ישן מקמי חדש" ע"כ.

וכדעת השאלתות, שלכל דבר מצוה מותר, כ"ד היד רמה בקדושין ל"א ע"ב שכתב שאסור לצאת מארץ לחו"ל "ואפילו ע"ד לחזור. ואם לדבר מצוה מותר דהא ר' יוחנן שרא לרב אסי למיפק לקראת אמו. ודוקא מחיים, אבל לקראת ארון אביו ואמו אסור לצאת, כר' אסי דאמר אי ידעי לא נפקי" ע"כ.

והנה פשטות דברי השאלתות שהביאו התוס' היא שדבר מצוה חמור וחשוב יותר מלישא אשה וללמוד תורה ולכן מותר לכל דבר מצוה, וכך הבינו התוס' בדבריו ולכן שאלו ממגילה, וכך הבינו הרבה אחרונים בדעת השאלתות. אולם מלבד מה שהקשו תוס' ממגילה - יש עוד ראיות שאסור לצאת לדבר מצוה, כגון מהגמ' בכתובות גבי היבם שלא התירו לו לצאת. אלא שלדעת מהרי"ט שם אתי שפיר דהיבמה יכולה לבוא אליו וכמו שהעתקנו לעיל. אולם בגמ' בגיטין ע"ו ע"ב מבואר שאף לצורך לוייה אסור לצאת.

והנה בשאלתות גופיה בסי' ק"ג מבוארת שיטתו דז"ל שם: "אילו כהן דקא אזיל למינסב איתתא או למיגמר אוריתא ואיכא בית הפרס וכו' לשאר מצוות לא תיבעי לך דכיון דלא סגיא דלא אזיל ודאי שרי וכו' אלא כי קא מבעיא לן ללמוד תורה ולישא אשה 'דאפשר' (כן הגיה העמק שאלה עפ"י כת"י, וכ"ה במהדורת מירסקי עי"ש) למיזל לדוכתא אחריתי למיגמר מי שרי או לא וכו'". ומבואר להדיא שאין זה משום ששאר מצוות חמורות מלישא אשה אלא דלישא אשה וללמוד תורה יכול הוא גם בארץ, אלא שהוא רוצה דוקא אשה פלונית ורב פלוני, ולכן הוצרכה הגמ' להתיר זאת. ובשאר מצוות דמותר, מיירי שלא יכול לקיים אותם בא"י, דומיא דהראיה שהביא שם מלעולם ירוץ אדם לקראת מלכי ישראל וכו', עי"ש, דשם יש מצוה שהמלך נמצא בחו"ל והוא רוצה לראותו, שאם יזכה יבחין וכו'. וכן התוס' בבכורות כ"ט ע"א ביארו כן בדעת השאלתות, דהא דנקיט הגמ' ללמוד תורה ולישא אשה הוא משום דפליגי התם היכא דמוצא ממי ללמוד, ולישא אשה נקיט אפילו מוצא אשה בא"י, עי"ש.

ולפ"ז, גם לדבר מצוה אם יכול לקיים מצוה בכעין זו גם בא"י לא התיירו לצאת מא"י. וזה מה שביאר מהרי"ט בגמ' בכתובות, שהיבמה היתה יכולה להגיע לא"י ולכן אסרו לו. ולפ"ז אפשר לבאר את הגמ' בגיטין דשם דהרי הם קיימו כבר מצות לוויה במה שליוו אותם עד עכו, אלא שרצו להוסיף, וכיון שאינם מחויבים לא הותר להם לצאת, ודוק.

ובדעת הרמב"ם: הנה בפ"ה ממלכים ה"ט כתב הרמב"ם ש"אסור לצאת מא"י לחו"ל לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מיד הגויים ויחזור לארץ וכן יוצא הוא לסחורה" ע"כ [וכן העתיק הכפתור ופרח פ"י את דברי הרמב"ם בענין זה]. ומדפירט הרמב"ם את הדברים הנ"ל מבואר שרק לזה מותר ולא לשאר צרכי מצוה.

והנה בהלכות אבל פ"ג הי"ד כתב הרמב"ם שמותר לכהן להתטמא בבית הפרס או בחוצה לארץ לדבר מצוה וכו' כגון שהלך לישא אשה או ללמוד תורה אע"פ שיש שם מי שילמדנו בא"י וכו' עי"ש. והרבה אחרונים ובראשם הדברי חמודות על הרא"ש בהלכות טומאה (וכן התורת חיים בע"ז י"ג, השולחן גבוה ביו"ד סי' שע"ב, החסדי דוד פ"א מע"ז, ועוד) כתבו דמדכתב הרמב"ם 'כגון' משמע שגם לשאר מצוות מותר, וכדעת השאלתות, ובהלכות מלכים סמך על מה שכתב בהלכות אבל, עי"ש. ועוד כתב השו"ג מדסיים הרמב"ם וכן מתטמא בטומאה של דבריהם לדון עם הגויים ולערער עמהן מפני שהוא מציל מידם 'וכן כל כיו"ב' - מבואר שגם לשאר דברים שרי עי"ש.

אולם אין דבריהם מוכרחים, דהא עיקר הדין של יציאה מא"י לחו"ל הוא בהלכות מלכים, ושם פירט אחד לאחד, ולא הו"ל לסמוך על מה שכתב בהלכות אבל. ומה שהוכיחו מדכתב 'כגון' - אינה ראייה, דעי' בשד"ח (ח"ג עמ' 160) בערך 'כגון' שהביא שם ממקומות שונים בראשונים שכגון הוא בדוקא, ובהמשך כתב כן בדעת הרמב"ם עי"ש. ונראה שהתוי"ט לשיטתו במס' נגעים ספ"ג, וכמו שהביא השד"ח, דס"ל שהוא לאו בדוקא, ולכן השיג על הרע"ב שם, ולכן גם כאן כתב שכגון הוא לאו דוקא הני, אולם מהרע"ב שם מוכח דאפשר שהוא בדוקא. ובאמת שמצאנו ברמב"ם גופיה עוד מקומות שבהם מתבאר שכגון הוא בדוקא ולא מרבה

עוד כיוצא בו^א). וא"כ, כיון שאין הכרח שכגון הוא לאו דוקא, ובהלכות מלכים כתב הרמב"ם בצורה ברורה שדוקא להני - כן עיקר בדעתו. ומה שכתב השו"ג ממה שסיים הרמב"ם וכן כל כיו"ב - ג"כ תמוה, דזה קאי להציל מן הגויים וכד' ולא משום מצוה, ואה"נ התירו לסחורה ולהציל מן הגויים ולא התירו לשאר מצוה, ופשוט.

יציאה לצורך כיבוד אב ואם

והנה בגמ' בקידושין ל"א ע"ב מתבאר מפשטות הסוגיא במסקנא שגם לצורך מצות כיבוד אב ואם מותר לצאת מא"י לחו"ל. וכ"כ התשב"ץ בח"ג (סי' רפ"ח), שלא התירו לצאת מהארץ לחו"ל אלא ללמוד תורה אם אינו מוצא בא"י מי שילמדנו [כדעת ר' יהודה, וזה צ"ע, וכמו שתמה הפאת השולחן בפ"ב אות כ"ח עי"ש] או מפני כיבוד או"א עי"ש, הרי שהוסיף מצות כיבוד או"א. ומקורו מהגמ' בקדושין הנ"ל.

וגם המאירי בקידושין שם כתב: "אע"פ שהמצוות לא ניתנו לידחות מפני כיבוד או"א וכמו שיתבאר מ"מ מותר לצאת מא"י לחו"ל לקראת אביו או לקראת אמו וכן לשאר מיני כבוד" ע"כ. ונראה מדבריו שרק לכבוד או"א מותר ולא לשאר מצוות [והרמ"ה שהבאנו לעיל השוה שאר מצוות לכיבוד או"א, וכדעת השאילתות]. ובע"ז י"ג כתב המאירי כלשון הרמב"ם בהלכות אבל 'כגון' וכו'. ובמו"ק י"ד כתב המאירי שאם יצא לסחורה 'או לאיזה צורך' מותר וכ"ש אם יצא למזונות, אבל אם יצא לשוט ושלא לשום צורך אסור עי"ש, ועדיין אינו ברור מה כוונתו 'לשום צורך', דאפשר שכוונתו כעין צורך של סחורה, כגון להציל מן

(א). ומהם בפ"ב מק"ש הט"ו: "ושואל בשלום מי שהוא חייב בכבודו כגון שפגע באביו או רבו או מי שגדול ממנו" בחכמה עי"ש, והוא כולל הכל ואינו מרבה כלום. ובתפלה פ"ד הי"ט: "תפלות הפרקים כגון תפלת מוסף ר"ח ותפלת המועדות צריך להסדיר תפלתו" וכו', וכולל בזה הכל. ובפ"ח ה"ז: "ואין מספידין בהן אלא הספד של רבים כגון שיהיה שם הספד גדולי חכמי אותה העיר שכל העם מתקבצין ובאין בגללן" ע"כ. ובפי"ד ה"ב: "בד"א בתעניות שמתפללין בו מנחה ונעילה כגון צום כיפור ותענית צבור וכו'" עי"ש. ובברכות פי"א ה"ג: "כל המצוות שהן מד"ס בין מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר בשבת והדלקת נ"ח בין מצוות שאינן חובה כגון עירוב ונט"י" וכו' עי"ש. ויש עוד מקומות.

הגוים וכד', ולא צורך מצוה קאמר, דלמצוה אפשר שאסור אלא לדברים האמורים, והם לישא אשה וללמוד תורה, ועכ"פ לכיבוד או"א ס"ל שמותר.

ובדעת הרמב"ם, וכן נראה דעת תוס', שרק לישא אשה וללמוד תורה מותר ולא הזכירו כיבוד או"א: עי' בפאת השולחן שם, שהאריך לבאר את הסוגיא בקידושין שרק משום שהוא היה מתחלה בחו"ל עם אמו והיא נשתטית והניחה ביד אחר ועלה לא"י ועתה הניחה את השומר שלה והיתה מטורפת - בזה התיר לו לצאת, אבל בעלמא לא, עיש"ב.

ולענין הלכה: נראה שהעיקר כדעת תוס' והרמב"ם, שהם בתראי לשאילתות, וס"ל פשט הגמ', שרק לצורך לישא אשה וללמוד תורה שרי, ולא לשאר מצוות. ואפשר שלצורך כיבוד או"א ג"כ שרי, שבזה מצטרפים גם המאירי והרשב"ץ [והרמ"ה]. וכ"ד מרן הב"י בשו"ת בית יוסף (דיני נישואין סי' י"ד) וז"ל: "ועוד דמצות פו"ר שקולה כת"ת שהיא שקולה כנגד כל המצוות שהרי אין מוכרין ס"ת אלא לת"ת או לישא אשה משום פו"ר ומותר לצאת לחו"ל לישא אשה ואפילו אם הוא כהן מיטמא באויר ארץ העמים ובבית הפרס כדי לישא אשה כדאיתא בפ"ק דע"ז ואילו ביבמה אסור לו לצאת לחו"ל ואפילו הוא ישראל כדאיתא בסוף כתובות ע"כ. ומבואר דהוא ס"ל שבעובדא דיבמה מירי שהוא נשוי כבר וקיים פו"ר ומשום מצות ייבום לא התירו לו לצאת [ודלא כתוס', דס"ל דהתם מיירי שלא ע"ד לחזור], וא"כ ס"ל שלשאר מצוות אסור ואף לייבום. וא"כ נראה דודאי הכי קי"ל.

יציאה לראות פני חבירו ולקברי צדיקים

והנה המג"א באו"ח סי' תקל"א (סק"ז) כתב שביוצא מא"י לחו"ל לסחורה ולהרוחה מותר, וה"ה לראות פני חבירו שרי - עי' סוסי' רמ"ח ע"כ. והעתיקוהו האחרונים וכן המ"ב שם. וכונתו של המג"א היא להא דכתב הרמ"א שם לגבי יציאה תוך ג' ימים לשבת שמותר לדבר מצוה, וה"ה לרואה פני חבירו דחשיב דבר מצוה, עיש"ש.

ודבריו אלו קשים בתלת: חדא, דהא הב"י שם כתב ומ"מ נ"ל שאין כל הפוסקים מודים לר"ת בזה וכו' וכן משמע מדברי הרי"ף והרא"ש וכו' וכ"כ

האוצר ◆ גיליון י"ח

הריב"ש בתשובה שזה שכתב ר"ת קולא יתירה היא עי"ש, וגם הרמ"א שם כתב שנהגו בקצת מקומות להקל בענין זה ואין למחות בידם הואיל ויש להם על מי שיסמכו עי"ש, ולא התיר לגמרי. ושם הוא דין דרבנן, שאסור להפליג קודם השבת ג' ימים, ואעפ"כ לא התיר בפשיטות, וק"ו לב"י שם דלא ס"ל כלל כר"ת. ובאמת שהכה"ח בסי' תקל"א (אות כ"ד) ציין לעיין למה שכתב בסוסי' רמ"ח, ושם באות נ"ב הביא את דברי הב"י הנ"ל, וא"כ לדעת הב"י אין לרואה פני חבירו דין של דבר מצוה.

ועוד, דאף אם נאמר דהוי דבר מצוה - מ"מ הרי הרמב"ם והתוס' ס"ל שלא לכל דבר מצוה מותר לצאת לחו"ל אלא רק לישא אשה וללמוד תורה.

ואף אם נאמר דס"ל שההלכה כשאלתות, שלכל מצוה שרי - מ"מ הא כתבנו לעיל שהשאלתות לא התיר אלא במצוה שאינו יכול לעשותה בא"י, ואפילו לויא לא התירו כמבואר בגמ', וא"כ לראות פני חבירו ודאי דלא חשיב דבר מצוה לגבי זה דהא אינו חייב לראות דוקא פני חבר זה, וודאי שאין להתיר זה גם לדעת השאלתות ודעימיה.

ולכן דברי המג"א והמ"ב שהעתיקו צ"ע. ועכ"פ לדעת הספרדים נראה שהעיקר כדעת הב"י בסוסי' רמ"ח דלא חשיב דבר מצוה וכדעתו בתשובה, דשרי רק לישא אשה וללמוד תורה.

וממוצא דבר נלמד דה"ה גם לצאת לחו"ל להשתטח על קברי צדיקים, דאף אם נאמר דחשיב דבר מצוה, מ"מ יכול לקיים מצוה זו גם בקברים שבא"י, ולא חייב להשתטח על קברים מסויימים, ובפרט שקברי האבות והתנאים נמצאים בא"י ומי לנו גדול מהם, וע"כ אף לשאלתות אסור וכ"ש לרמב"ם וסיעתו דכותיה קי"ל. והשד"ח בריש מערכת א"י וכן הארץ חיים [סתהון] ביו"ד סי' שע"ב כתבו בשם כמה אחרונים להתיר, משום דהוי דבר מצוה ושרי, עי"ש, ולפי האמור דבריהם צ"ע.

היוצא לדבר מצוה אי שרי רק ע"ד לחזור

לענין יוצא לישא אשה [או לשאר דבר מצוה למתירים] אי שרי רק ע"ד לחזור או גם ע"ד להשתקע:

הנה הרמב"ם ותוס' כתבו שרק ע"ד לחזור מותר, ומטו לה מעובדא דיבמה בסוף כתובות, וכך העמידו שם שלא היה ע"ד לחזור ולכן אסור. וכ"כ המאירי בע"ז י"ג והרמ"ה בקידושין ל"א.

אולם התשב"ץ בסי' תקס"א כתב וז"ל: "וששאלת למה לא הלכו שם כל האמוראים אשיבך דלא הוה מותר להו דהוו צריכים לבטל מלמודם ולשוט אחר מזונותם דאמרינן בפרק מי שהוציא והו דמותר לצאת מא"י לחו"ל אחר רבו ללמוד תורה כ"ש שאין לילך מרבו מחו"ל לא"י להתבטל מלימודו ולשוט אחר מזונותיו" ע"כ. ומבואר מדבריו שאפילו לעולם מותר לצאת מא"י לחו"ל ללמוד תורה. ומה שהביאו תוס' ראייה מההיא דיבמה - לפירוש הב"י בתשובה שהבאנו לעיל אין ראייה, דהתם קיים פו"ר ולכן היה אסור לו לצאת כלל, ולא משום שהוא לעולם, ולעולם היכא דמותר מותר אפילו לעולם. ולדעת השאלות ודעימיה שמותר לצאת לכל המצוות - הנה הרמ"ה באמת כתב שזהו ע"ד לחזור, אולם לפירוש המהרי"ט שם, שהיבמה היתה יכולה לבוא אליו וא"כ לא הותר כלל לצאת דלא חשיב דבר מצוה - אפשר לומר שכשמותר, מותר אף לעולם.

ומ"מ נראה שהעיקר כדעת הרמב"ם ורוב הראשונים שמותר לצאת לישא אשה וכד' ע"ד לחזור ולא לעולם, ומדברי הב"י אין סתירה לזה, כאשר יראה המעיין.

ה.

סיכום

ונסכם הדברים:

- ג' טעמים לאיסור יציאה מהארץ לחו"ל: הרשב"ם - מפקיע ממצוות התלויות בה. הרמב"ם - משום קדושתה של א"י. הרמב"ן - משום מצות יישוב א"י.

- דעת הרמב"ם, תוס', ריטב"א ורמ"ה שהאיסור הוא אף ע"ד לחזור, וכ"ד הרדב"ז והכס"מ וכן עיקר, ודלא כמהרי"ט שהתיר.
- דעת הרמב"ם והתוס' שרק לישא אשה וללמוד תורה ולסחורה מותר ולא לשאר מצוות, ודלא כשאלתות והרמ"ה, וכ"פ הב"י בתשובה כדעת הרמב"ם וכן עיקר.
- לענין כיבוד אב ואם ג"כ אפשר להתיר, כדעת הרשב"ץ והמאירי.
- להשתטח על קברי צדיקים אין להתיר לכו"ע, אף לדעת השאלתות, ודלא ככמה אחרונים שהתירו.
- לצורך ראיית פני חבירו ג"כ יש לאסור, עכ"פ לספרדים, כדעת מרן הב"י ודלא כמג"א והמ"ב.
- גם היוצא לדבר מצוה המותרת, אין זה אלא ע"ד לחזור וכדעת הרמב"ם.

